

II. világháború – ajnádi front

1944. augusztus 31 – szeptember 10.

Előzmények, harcok, beszámolók

Tisztelt Emlékező Közösség!

Történelmi helyen, történelmi pillanatban állunk itt az egyik hadszíntéren, Varjadorján. Ez a hely, vérrel áztatott föld, élet-halál harcot vívtak szemtől szembe egymással a magyar és német katonák az oroszokkal. A fiatal katonák – függetlenül, hogy melyik oldalon harcoltak – nem tudták, hogy miért, kiért harcolnak pont itt, talán azt sem sejtették, hogy itt esnek áldozatul és itt fognak pihenni mindörökké. Védő vagy támadó – 71 év távlatában nem sokat számít, mindannyian emberi életek és értékek. Mindannyiukat édesanya vagy család várta otthon.

71 év után összefogással sikerült méltó emléket állítani nekik, ezért történelmi ez a nap.

Engedjék meg röviden szóljak, a kevésbé ismeretes harcokról és veszteségekről:

Szépvíz, Szentmihály, Ajnád erdeiben (azaz Szellő-tetőn, Pogányhavason, Széphavason, Tekerő-Könyak-Komunák-Varjadorja vonulatán) 1944. augusztus utolsó és szeptember első napjaiban heves harcok folytak. Kevés történelmi adat jelent meg ezekről a harcokról, mert többnyire felderítő csoportok, az erdei járatokon beszivárgó oroszok támadták a többnyire magyar, kevésbé német védőket. Az oroszok próbáltak hegyeinken előtörni és Szépvíz felé nyomulni, hogy ott a főutat elfoglalják, ezáltal biztosítsák a nagylétszámú orosz sereg szállítmányainak zavartalan haladását. A csata nem itt ezeken a területeken dőlt el, de egy kicsit itt is. Ugyanis ezek a kisebb magyar csapatok (komáromi, székesfehérvári, mosonmagyaróvári, dunántúli) alakulatok szembeálltak az előörsként beszivárgó orosz csapatokkal. Így bizonyos értelemben feltartóztatták, késleltették például az út elfoglalását, vagy más magaslati pontok, harcászati állások elfoglalását, de ezáltal az orosz haderő és utánpótlás előrenyomulását is.

Miután 1944. augusztus 23-án átálltak a románok az oroszok oldalára, az Úz-völgyén és a Gyimesi-szoros felől jöttek oroszok-románok. Valószínű, hogy az erdei utakat használva lepték el a Gyimesi-, majd a Csíki-havasokat, viszont ezeket az erdei járatokat olyan emberek vezették, akik jól ismerték a környéket. Ezen a terepen, ahol sokszor a tájékozódás is nehéz volt, sokszor rejtőzve jöttek és rajtaütésszerűen támadtak az oroszok, így a harcok felaprózódtak. Helyenként heves harcok zajlottak.

A magyar felderítés adatai szerint Szépvíz közelében kb. ezred erejű ellenséges csoportosítás nyomult előre. Az itt védő magyar csoportok súlyos harcok után visszaszorították Szépvíztől 10 km-re keletre az oroszokat (aug. 29-30.) Később a szovjet felderítők elérték Szépvizet és a műutat. Ekkor már az oroszok elfoglalták a Cskszentgyörgy-Menaság-Pottyand vonulatot. Augusztus 30-án a német 3. hegyihadosztály egyik hegyivadász ezrede több támadást is visszavert Szépvíz mellett. Szintén ezekben a napokban érkezett Szentmihályra a 2. tábori póthadosztály 16. gyalog tábori pótezredének három zászlóalja vagyis kb. 800-1000 fő. Augusztus 31-én a Szellő-tetőn az 1494-es magaslati ponton a 34. határvadász zászlóalj védekezett, mert sorozatos támadás érte, csak itt ezen a napon 280 fő veszteség volt, csaknem az egész zászlóalj megsemmisült, a parancsnok idegösszeomlást kapott. A jobboldali hegygerincen mosonmagyaróváriak voltak, őket segítették az előbb említett Szentmihályra érkezett három zászlóalj (16. tábori ezredből), mert ismételten támadták az oroszok. „Egy szovjet csoportosítás a magyar csapatok védőállásán át, Csíkszépvíztől északra próbált előtörni. Ebben a harcban vett részt a székesfehérvári 3. gyalog tábori pótezred I. és II. zászlóalja is, amelyek az Ajnád falu 1077-es magaslati ponttal szemben támadáshoz bontakoztak szét. A magaslatot nagy veszteség árán ugyan elfoglalták, de támogató tüzérség hiányában a honvédek kénytelenek voltak feladni a magaslatot, így az 31-én estére újból az oroszok kezére jutott.” Ekkor Gyimesbükkben is harcok voltak, de még nem indult meg az általános szovjet támadás Gyimes irányából.

Az ajnádi harcokban is résztvevő ezredeseket, főhadnagyokat levéltári adatok alapján ismerjük:

Harkay (Hauser) László (szül. 1900, Budapest) hivatásos gyalogos ezredes, aki a 22. tábori pótezred, 2. tábori póthadosztály kötelékében szolgált 1944. aug. 26 – 1945. ápr. 25. között, amerikai fogságba esett '45. ápr. 26-án.

Marton Lajos (szül. 1916, Neszmély) hivatásos gyalogos főhadnagy, a 3/I. nehézfegyver századparancsnoka, aki különösen vitézi magatartásával tűnt ki, szept. 16-án Görgényorsován térdlövést kapott.

„1944. augusztus 31-én, a hajnali órákban fejlődötték fel az Ajnád melletti 1077-es magaslati ponttal szemben. A magaslat visszafoglalásáért aznap estig folyt a küzdelem, de támogató tüzéség hiányában a honvédek kénytelenek voltak feladni a magaslatot, így az 31-én estére újból az oroszok kezére jutott.

Vitéz Petrozsényi Tibor (szül. 1916) hivatásos főhadnagy, akit az *ajnádi harcok alatt tanúsított bátor kiállásáért* '44. szept. 20-tól a 3/II. gyalog tábori pótzászlóalj parancsnokává soron kívül léptették elő: *„1944. szept. 7-9. között Ajnád K-en az 1077-es magaslati ponton, mint a 3/II. nehézfegyver századparancsnok kitűnt hidegvérű bátorságával, majd 1944. okt. 2-8. között Szászrégenben helytállt a védőállásban.”*

Petrozsényi főhadnagy beszámolója: *„Amint a megindulási állásainkat elfoglaltuk, olyan géppisztolytüzet kaptunk a környező fákról, hogy a megrémült legénységet alig tudtuk összetartani, hogy világgá ne fussanak. Kisült, hogy a saját tüzéségi előkészítés csak papíron volt meg, az aknavetőők pedig velünk együtt jöttek, így természetesen azok sem tudtak tüzelőállásba menni, de nem is volt az erdőben cél, mert mindenünnen jött a tűz! Lassan elcsendesedett minden, az emberek is megnyugodtak, hogy nem minden lövés talál. A reggeli órákra a támadást meg kellett ismételni. Az eredmény ugyanaz. Alig hagytuk el az állást, olyan tűz zúdult ránk, hogy mozdulni sem tudtunk. Akkor már aknavetőőkkel és tüzéséggel is lőttek bennünket!”*

Az 1077-es magaslattal szemben 1944. IX. 1-jén még tartotta magát a 3. gyalog tábori pótezred két zászlóalja, de mivel az oroszok már túlfutottak rajtuk - már a mögöttük lévő völgybe szivárogtak a szovjetek -, másnap hajnalban a két zászlóalj az ajnádi vasútvonaltól nyugatra rendezkedett be védelemre.

„Pirkadatkor elfoglaltuk az állást, de akkor már az oroszok is ott voltak, és egész nap tartott a csetepaté. Végül csak hatan maradtunk a védőállásban; Józán Ottó százados egy villámgéppuskával [német MG—42 géppuska], - jómagam -, meg a legényeink, továbbá egy tüzés százados, mint tüzésfelügyelő egy beosztottjával, de ők is rövidesen visszamentek. Józán százados hátraküldött az ezredhez, hogy kérjek segítséget és löszert. Kaptam is tíz árkászt, meg egy láda kézigránátot, s ezzel indultam vissza az elhagyott állásba, de a hegy lábánál - amelyen az állás volt - láttam, hogy Józán százados a legényével - tőlem vagy 300 méterre délre - vonul vissza, így nem mentem tovább, hanem a hegy lábánál állásba rendeltem az embereket és jelentést küldtem vissza az ezredparancsnokságra, hogy mi a helyzet. Azt a választ kaptam, hogy tartsak ki este 8 óráig a megjelölt helyen, akkor felvált a 3/II. zászlóalj. Ez meg is történt, s akkor visszavonultunk.”

Helybeliek visszaemlékezése

Ezekben a napokban jöhetett a faluba az a két német tank (harckocsi), amelynek talán áldozatául esett a falu. Ugyanis az egyik tank az **Ötös örön** kívüli kaszálókról lőtte az oroszokat (akik akkor Gyimesbükk és Palánka között voltak, a tank lőtávolsága terepen 40-50 km), a másik **Carina kijáratánál** volt letéve. Ezek álcázva, rejtve voltak ágakkal beborítva, hogy egy esetleges légi támadás esetén ne lőjék ki.

A fiatal magyar katonák Szentmihály felől érkeztek, felvonultak Ajnád főutcáján a hegyek felé: *„A komáromi fiatal katonák tiszta új ruhába jöttek, s már sokan a gyalogezredből Szentmihályon meghaltak, amikor az oroszok tüzet nyitottak, Szentmihályon a központban kőfalkerítés mellett sok halott volt, onnan a támadás után vonultak Ajnád felé. A komáromi tüzés már támadtak, pl. az alszegi Koncz Árpádektól lefelé a csűrök hátától és Inces kijáratától a komáromi tüzéségi ágyúk lőtték az oroszokat. Ezek kisebb tűzharcok voltak: a csűrök hátától, később Csompatakáról is lőtték az oroszokat. De a hevesebb harcok a hegyekben zajlottak.”* (SIPOS Antal, 2014)

A községben és a környező hegyekben zajló közelharcoknak, erőteljes összecsapásoknak több száz névtelen (védő és támadó) áldozat közül csak három személyt tudunk kiemelni a névtelenségből: **dr. Korondy János** (szül. 1910, Csák) **tartalékos orvos-főhadnagy**, aki Ajnád

felszegei főutcáján, a fenyőszegi keresztfa közelében vesztette életét '44. szeptember 6-án, egy tüzérségi lövedék végzett vele, miközben a lakosságot menekülésre ösztönte. **Csap László honvéd, szakaszvezető** és **Antal József őrvezető** (szül. 1924, Kézdiszentlélek) társaikkal együtt a szentmihályi templomkertben közös sírban nyugszanak (+ 1944. IX. 9.).

Eröss Elek csúrkertje a harcok idején elsősegély-helyként működött, a csúr nem égett el, de a kapuját szitává lőtték. A Ré felőli oldalánál volt egy törekes szín, emellé temettek el három magyar fiatal komáromi katonát. A sírokat és a fakereszteket a '60-as évekig gondozták. **Sándor oldala** tetején, a vasút melletti parlagok muzsdáján ért halálos lövés két magyar katonát, keresztjeiket évtizedekig Sipos Mihály gondozta. **Tekerőben** magyar katonák sírjaira emlékeztetett 7 fakereszt. Hetven év elteltével sem feledkeztünk el: **12 ismeretlen honvéd katona emlékét őrizte a helybeliek emlékezete.**

Végül kiemelem 3 idős ember szerepét ez ügyben – vitéz Orbán Ferenc (szül. 1924), Sipos Antal (sz. 1928), Bilibok (Boros) Imre (sz. 1935) -, ők voltak, akik meséltek ezekről a múltbeli eseményekről, megmutatták a helyeket, és biztattak a munkában. Mondhatjuk, hogy amit ők átadtak a 24. órában az értékmentő tevékenység, mert nélkülük a múlt homályába veszett volna annyi és annyi régi esemény, tragédia, áldozat. Köszönjük nekik és mindazoknak, akik e szent ügy mellé álltak, hogy méltó emléket állíthattunk névtelen honvédeink emlékére.

(Bogos Róbert. Elhangzott a varjadorjai emlékmű felszentelésén, 2015. szeptember 5-én)